

МЕГАТРЕНД УНИВЕРЗИТЕТУ
ФАКУЛТЕТУ ЗА КУЛТУРУ И МЕДИЈЕ
БЕОГРАД

ЗАВРШНИ РАД НА СТУДИЈАМА ТРЕЋЕГ СТЕПЕНА ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА
(навести: ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА ИЛИ УМЕТНИЧКИ ПРОЈЕКАТ)

На основу одлуке Сената Универзитета од _____, пошто смо проучили урађену
ДОКТОРСКУ ДИСЕРТАЦИЈУ под називом:
(навести: ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА ИЛИ УМЕТНИЧКИ ПРОЈЕКАТ)

ДОСЕЗАЊЕ ИЗОМОРФИЗМА ЗНАЧЕЊА У ПРЕВОЂЕЊУ КЊИЖЕВНИХ ДЕЛА

- КОМУНИКОЛОШКИ ПРИСТУП -

кандидата: Мастер МАРИЈА БОРАНИЈАШЕВИЋ подносимо следећи:
(звање, име и презиме кандидата)

РЕФЕРАТ

1. Основни подаци о кандидату и докторској дисертацији

(Елементарни подаци о кандидату, наслову рада, обиму и библиографским подацима)

Кандидаткиња **Марија Боранијашевић** рођена је 2. маја 1976. године у Пријепољу. Основну школу и гимназију завршила је у Новој Вароши. Добитник је Вукове дипломе.

Студије енглеског језика и књижевности на Филозофском факултету у Нишу завршила је у року, 28. марта 2001. године, и добила звање Дипломирани филолог за енглески језик и књижевност. Усаглашавањем стручног звања Дипломирани филолог за енглески језик и књижевност са академским звањем Мастер филолог за енглески језик и књижевност, добија ново звање – Мастер филолог за енглески језик и књижевност 2011. године. Докторске студије, модул Комуникологија, на Факултету за културу и медије уписала је 2011. године. Последњи испит на докторским студијама положила је 1. јула 2013. године. Просечна оцена на докторским студијама је 9,67.

Од 1. децембра 2002. до 30. септембра 2010. године била је запослена у Школи страних језика *Speak Up Plus* у Нишу као професор енглеског језика, где је радила са полазницима на свим нивоима знања. У поменутој школи изводила је и течајеве српског језика за странце.

Од марта 2007. до децембра 2009. године учествовала је у међународном пројекту шведске консултантске фирме *Grontmij International* под називом *Institutional Capacity Building and Corporate Development Support for Electricity Distribution Companies in South Serbia* као преводилац и координатор пројекта. У току реализације пројекта симултано и консекутивно је преводила већи број семинара и радионица. Теме су биле из области енергетике, економије, међународног маркетинга и пословања и финансија.

Од 1. октобра 2010. године запослена је као предавач енглеског језика на Високој пословној школи струковних студија у Блацу, где изводи наставу на све три године основних студија.

Кандидаткиња је, као аутор или коаутор, објавила следеће радове:

1. Ђокић, Ивана и Боранијашевић, Марија, *Learn and Practice Your English Grammar*, уџбеник, Висока пословна школа струковних студија, Блаце, 2011.
2. Боранијашевић, Марија и Ђокић, Ивана, *The Influence of Learning English on General Education*, зборник радова са међународне научне конференције „Education, Science, Economics and Technologies”, Бургас, септембар 2011, стр. 158-163.
3. Боранијашевић, Марија, *The Consequences of Late Exposure to Language to the Process of Language Acquisition*, зборник радова са међународне научне конференције „Language and Culture in the Modern World”, Бургас 22-23. јун 2012, стр. 53-58.
4. Боранијашевић, Марија, *Значај познавања енглеског језика за опште образовање младих у Србији у циљу одрживог друштвеног развоја у „Култура и друштвени развој”, научни скуп „Културна политика, уметничко стваралаштво и медијска пракса у функцији одрживог друштвеног развоја”, Београд, 31. мај 2012, стр. 153-167.*
5. Боранијашевић, Марија, *Дискурс романтизма у делима енглеских песника (Вилијам versus Вилијам)*, часопис „Књижевност”, Просвета, број 2/2013, Београд, стр. 29-53.
6. Боранијашевић, Марија, *Alienation of an Individual in the Modern World*, зборник радова са међународне научне конференције „Education, Science, Economics and Technologies” у „Management and Education”, Бургас, септембар 2013, стр. 57-64.
7. Боранијашевић, Марија, превод научног рада са српског на енглески језик: *The Right to a Trial in Due Time*, аутор Владимир Боранијашевић, зборник радова са међународне научне конференције „Правовое образование, Гражданское общество, Справедливое государство”, Кемерово, 29-30. април 2011, стр. 229-235.

8. Боранијашевић, Марија, *Intentio auctoris vs intentio lectoris у роману „Старац и море”*, Годишњак Факултета за културу и медије „Комуникације, медији, култура”, бр. 7, Београд, Мегатренд универзитет, 2015, стр. 149-170. (M53)

НАПОМЕНА: Рад под редним бројем 8. приложен је уз дисертацију, а Комисија констатује да се односи на предмет истраживања у докторској дисертацији.

Наслов докторске дисертације је „**Досезање изоморфизма значења у превођењу књижевних дела – комуниколошки приступ**”.

Обим дисертације је **306 страница**.

Поред апстракта на српском и енглеском језику и увода, структурирана је у пет садржајних целина, са литературом на крају.

Литература садржи **131 библиографску јединицу** – књиге и текстови у научним часописима и зборницима.

2. Предмет и циљ докторске дисертације

(Показати да је реч о оригиналној идеји, значајној за развој научне или уметничке области)

Научни проблем истраживан у докторској дисертацији био је утврђивање могућег степена изоморфизма значења који се остварује у процесу превођења књижевног дела са једног на други језик, у овом раду са енглеског на српски језик.

Предмет докторске дисертације био је истраживање могућности досезања изоморфизма значења у превођењу књижевних дела.

У операционализацији предмета истраживања општи чиниоци садржаја предмета истраживања били су: књижевно дело, превођење и изоморфизам значења који је могуће достићи у превођењу књижевног дела. Посебне чиниоце садржаја предмета истраживања представљали су: језик настајања књижевног дела, књижевни жанр у коме је обликовано књижевно дело, преводилац и језик на који се преводи књижевно дело. Појединачни чиниоци садржаја предмета истраживања били су конкретна књижевна дела, дефинисана узорком истраживања, и анализа њиховог превођења на граматичком, семантичком и прагматичком нивоу.

Сви набројани општи, посебни и појединачни чиниоци садржаја предмета истраживања оформљују појмовно-категоријални апарат који је коришћен у истраживању и критичко-аналитички објашњен у теоријским основама истраживања, прегледом комуниколошких и транслатолошких научних достигнућа која се односе на проблем, односно предмет истраживања.

Временски период на који се истраживање односи је период од 1903. до 2006. године, тј. период нешто дужи од једног века. Наиме, у овом временском периоду настали су преводи књижевних дела коришћени приликом упоредне анализе оригиналних дела на енглеском језику и поменутих превода. Превод романа *Старац и море* (Ернест Хемингвеј) Александра Стефановића објављен је 1975. године у издању „Просвете”, Београд, док је превод истог романа Карла Остојића објављен у издању „Гутенбергове галаксије”, Београд, 2005. године. Једини доступан превод драме *Дуго путовање у ноћ* (Јуџин О’Нил) Воје Чолановића објављен је 1964. године („Рад”, Београд), док је 2004. године поново штампан исти превод. Пет различитих превода песме *Гавран* (Едгар Алан По) који су настали у распону од једног века објављени су у оквиру исте публикације („Рад”, Београд) 2006. године. Реч је о следећим преводима: превод Светислава Стефановића из 1903. године, превод Владете Кошуте из 1972, превод Коље Мићевића који је настао исте године, превод Бранимира Живојиновић из 1979, као и поновни превод Коље Мићевића из 2006. године.

Простор којим је истраживање обухваћено представља англосаксонско говорно подручје, као и подручје на коме је у употреби српски језик.

Приступ проблему у истраживању био је интердисциплинарни. Предмет је, првенствено, истраживан са комуниколошког, затим транслатолошког становишта, али и из угла лингвистике и теорије књижевности.

Циљ докторске дисертације је утврђивање степена одступања значења преведеног књижевног дела од значења оригиналног дела, написаног у изворном облику језиком оригинала, као и самих узрока који доводе до ових одступања, тј. различитих варијација одступања, па тиме и изоморфизма значења на релацији аутор као емитер – изворно књижевно дело – преводац – преведено књижевно дело – читалац као реципијент преведеног књижевног дела.

Научни циљеви истраживања, тј. нивои научног сазнања које је требало остварити реализацијом истраживања, су научна дескрипција, научна класификација и типологизација, научно откриће и научно објашњење.

Друштвени циљ истраживања је унапређење преводачке праксе. Резултати истраживања треба да укажу на постојање различитих степена изоморфизма значења у књижевном превођењу. Као такви могу послужити за формирање модела чијим коришћењем би се досегао што виши степен изоморфизма значења у књижевном превођењу, те разлика у значењу оригиналног дела и превода свела на минимум. На овај начин би се остварио друштвени циљ истраживања унапређењем књижевног превођења и преводачке праксе уопште.

Овако формулисани проблем и садржајно, временски, просторно и телеолошки оивичен предмет није до сада истраживан са комуниколошког становишта у Србији, а малобројни су и научни извори у свету који проблематизују изоморфизам значења у превођењу књижевних дела. У тој чињеници утемељена је научна и друштвена оправданост приступању оваквом истраживању, те се може закључити да је ова докторска дисертација међу првима такве врсте у земљи, да се заснива на оригиналној идеји и да успешна реализација овог истраживања доприноси развоју комуниколошке, али и других научних области.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

(Објаснити да ли су хипотезе научно потврђене или оборене)

На основу претходних теоријских сазнања формулисане су следеће хипотезе:

Општа (генерална) хипотеза: *Ако комуникациону ситуацију чине аутор књижевног дела у улози пошиљаоца поруке, језик настајања књижевног дела, преводилац у улози медијатора, језик на који се преводи књижевно дело и читалац у улози реципијента књижевног дела, онда неизбежно долази до различитих степена изоморфизма значења оригиналног и преведеног текста.*

Из опште хипотезе изведене су **посебне хипотезе** које се баве различитим аспектима процеса превођења књижевних дела, као и утицајима превода на значење поруке на релацији аутор – преводилац – читалац.

X₁ – Прва посебна хипотеза гласи: *Ако преводилац у улози медијатора поседује потпуну граматичку, семантичку и прагматичку компетентност у погледу владања језиком настајања књижевног дела и језиком на који се дело преводи, онда ће разлика у значењу оригиналног и преведеног дела бити битно смањена, и супротно. Иако је превођење један веома комплексан процес који преводиоцу намеће различите задатке, везане за различите аспекте превођења, на првом месту се налази језичка компетентност преводиоца. Аналогно томе, граматичка, семантичка и прагматичка компетентност преводиоца по питању оба језика, језика-извора и језика-циља, се подразумева како би се добио коректан превод који би пренео поруку из оригиналног дела у преведено књижевно дело.*

X₂ – Друга посебна хипотеза гласи: *Ако значење књижевног дела зависи од интенције аутора, интенције дела и интенције читаоца, онда компетентност преводиоца у улози медијатора мора подразумевати способност препознавања сваке од ових интенција. Сходно томе, преводилац поред својих језичких компетен-*

ција мора поседовати и извесно ванјезичко знање које се у овом случају односи на препознавање интенције аутора, интенције коју поседује књижевно дело независно од ауторове намере, као и интенције самог читаоца, како би превод, осим што је језички коректан, био на задовољавајућем нивоу што се тиче овог аспекта такође.

X₃ – Наредна посебна хипотеза гласи: *Ако преводилац у улози медијатора поседује књижевно-теоријску компетентност у погледу владања свим карактеристикама књижевног жанра, онда ће разлика у значењу оригиналног и преведеног дела бити битно смањена, и супротно.* Ванјезичка компетенција која се у овом аспекту превођења захтева од преводиоца односи се на познавање књижевно-теоријског оквира. Од њега се очекује да влада свим карактеристикама различитих књижевних жанрова којима припадају књижевна дела као одабрани узорак за анализу, а то су роман, драма и стих.

X₄ – Следећа хипотеза гласи: *Ако преводилац у улози медијатора поседује неопходно знање о психосоцијалном хабитусу аутора у време настајања књижевног дела, онда ће разлика у значењу оригиналног и преведеног дела бити битно смањена, и супротно.* Додатна компетентност која се намеће као потреба по питању преводиоца је и познавање психосоцијалних услова у којима је обитавао аутор у време настанка дела. Познавање ових прилика може преводиоцу бити од огромне помоћи у препознавању аутобиографских момената у делу, те одређивању и препознавању различитих интенција.

Наредне две хипотезе се тичу познавања друштвено-историјских прилика у време настанка књижевног дела, као и у време превођења књижевног дела.

X₅ – Прва: *Ако преводилац у улози медијатора поседује неопходно знање о друштвено-историјском контексту настајања књижевног дела, онда ће разлика у значењу оригиналног и преведеног дела бити битно смањена, и супротно; и*

X₆ – друга: *Ако преводилац у улози медијатора поседује неопходно знање о друштвено-историјском контексту и особеностима различитих категорија читалаца у том контексту, у време превођења књижевног дела, онда ће разлика у значењу оригиналног и преведеног дела бити битно смањена, и супротно.*

Осим језичких и горенаведених ванјезичких компетенција, преводилац мора поседовати и неопходно знање које се тиче друштвено-историјских прилика у време настанка оригиналног дела, као и оних у време превођења дела, како би на прави начин препознао интенцију аутора и особине оригиналног књижевног дела, као и интенцију читалаца и преведеног књижевног дела.

Након извршене анализе одабраног узорка, који се састојао од три књижевна дела која припадају трима различитим жанровима књижевности, и то: романа *Старац и море* Ернеста Хемингвеја, драме *Дуго путовање у ноћ* Јудина О'Нила и песме *Гавран* Едгара Алана Поа, и на основу интерпретираних резултата анализе садржаја наведених дела, потврђене су све посебне хипотезе постављене на почетку истраживања.

Потврђивањем посебних хипотеза оправдана је и општа хипотеза, на основу чега је изведен коначни закључак истраживања који гласи: узевши у обзир сва три нивоа анализе, граматички, семантички и прагматички, преводилац треба да тежи постизању што вишег степена изоморфизма на сваком нивоу понаособ, како би у коначном био досегнут максимално могући степен изоморфизма значења.

4. Кратак опис садржаја

Докторска дисертација садржи:

АПСТРАКТЕ на српском и енглеском језику са кључним речима.

УВОД у коме је указано на научну и друштвену оправданост истраживања и скициран садржај докторске дисертације.

МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА у коме је формулисан проблем истраживања, дефинисан у свим аспектима (садржајном, временском, просторном и дисциплинарном) предмет истраживања, утврђен научни и друштвени циљ истраживања, постављене општа и посебне хипотезе, изабране методе истраживања и објашњен њихов избор с обзиром на предмет истраживања, оивичен узорак истраживања и изнето предвиђање очекиваних резултата и научног доприноса истраживања

ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ ИСТРАЖИВАЊА у којима је, критичком анализом релевантне научне литературе, у потпуности објашњен појмовно-категоријални апарат у истраживању који се односи на: (1) превођење и проблеме превођења и (2) значење и изморфизам значења у најширем комуниколошком и ужем комуниколошко-транслатолошком смислу. У овом делу посебно је, са комуниколошког становишта, значајна расправа о херменеутичко-семиотичким проблемима досезања значења књижевног текста која, са објашњењем процеса превођења, представља теоријско утемељење за следеће, централне делове истраживања.

То су: УПОРЕДНА АНАЛИЗА САДРЖАЈА и ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА АНАЛИЗЕ САДРЖАЈА, које су извршене у граматичкој, семантичкој и прагматичкој равни језика са кога се преводе (енглески) и језика на који се преводе (српски) књижевна дела садржана у узорку и одређена припадношћу различитим књижевним жанровима. Граматичка анализа фокусирана је на питања употребе глаголских времена у енглеском језику, глаголског вида, начина и глаголског стања и преводâ на српски језик, са освртом на синтаксичку структуру реченице приликом анализе. Семантички ниво анализе подразумева лексичку анализу ван контекста, при чему је акценат стављен на идиоматске и фразеолошке изразе и питања синонимије, полисемије и хомонимије, док је на прагматичком нивоу акценат стављен на лексичку анализу у конкретном контексту. Предмет анализе из прагматичког угла су различите оријентације преводâ, интенције аутора, самог дела и читаоца, као и питања језичког и ванјезичког контекста, дакле питања која су иманентна комуникологији као интердисциплинарној науци о комуницирању.

У ЗАКЉУЧКУ су резимирани резултати истраживања, њиховим упоређивањем са постављеном општом и посебним хипотезама. Констатовано је да су посебне, тиме и општа хипотеза потврђене и указано на евентуални оригинални научни допринос истраживања који се огледа у могућности теоријске концептуализације оптималног модела превођења књижевних дела у функцији досезања жељеног изоморфизма значења на релацији: аутор књижевног дела – преводилац – читалац.

ЛИТЕРАТУРА је дата на крају дисертације и садржи списак релевантних књига, часописа и зборника радова.

5. Остварени резултати и научни допринос

Применом методе анализе и синтезе, као основне научне методе; компаративне методе, засноване на анализи садржаја, као опште научне методе; и методе студије случаја, као методе за прикупљање података, остварени резултати докторске дисертације „Досезање изоморфизма значења у превођењу књижевних дела – комуниколошки приступ” садржани су у квалитативној, критичкој анализи процеса превођења књижевног дела, која је омогућила остваривање постављених научних циљева: научне дескрипције, научне класификације, научног открића и научног објашњења.

Научна дескрипција остварена је детаљном елаборацијом значења појмова на којима се заснивало ово истраживање, а односили су се на превођење и проблеме превођења, односно значење и досезање изоморфизма значења у превођењу књижевних дела са енглеског на српски језик.

Научном класификацијом, ослоњеном на историју и теорију превођења, препознате су различите врсте, концепције и модели превођења, као и различите врсте значења које је могуће досегнути у превођењу књижевних дела.

Научно откриће истраживања, остварено у комуниколошком научном оквиру, који неизбежно укључује херменеутичко-семиотички приступ истраживању, садржано је у сазнајном постулату да је реалативно висок степен изоморфизма значења могуће достићи само ако се, уважавањем граматичких и семантичких норми, у превођењу књижевних дела узму у обзир сви елементи комуникационе ситуације, повезани са конкретним књижевним делом, односно прагматички аспекти процеса превођења конкретног књижевног дела.

Научно објашњење оваквог сазнања утемељено је у семиотичком моделу о три врсте интенција које преводилац мора узети у обзир, настојећи да оствари што већи степен изоморфизма значења на релацији: аутор књижевног дела и језик његовог стварања (енглески) – читалац књижевног дела и језик рецепције дела (српски). Реч је: о интенцији аутора, интенцији самог књижевног дела и интенцији читаоца.

Оригинални научни допринос истраживања је потврђивање поменутог семиотичког модела у преводилачкој пракси, која подразумева преводица као 'идеалног медијатора' између аутора и читаоца. Да би се постигао реалативно висок степен изоморфизма значења у превођењу књижевног дела ово истраживање доказује да преводилац, у формалној улози медијатора, мора бити стручњак високе комуникационе компетентности садржане: у способности да препозна интенцију аутора, на основу његових индивидуалних карактеристика, стваралачких особености и датог друштвено-историјског контекста настајања књижевног дела; затим, у владању граматичким и семантичким нормама језика настајања и језика рецепције књижевног дела, које излучују интенцију самог дела; и најзад, у препознавању психосоцијалних услова рецепције књижевног дела који више или мање директно утичу на интенцију читалаца, односно значење које стварају рецепцијом књижевног дела. Препознавање интенције аутора, интенције коју сâмо дело поседује независно од намере аутора, а коју читалац препознаје и тако ствара значење прочитаног, од суштинске је важности за квалитет превода у прагматичкој равни процеса превођења. С обзиром да је рецепција књижевног дела, како оригинала, тако и превода, комуникациони процес, и да је циљ комуницирања са позиције преводиоца досезање што већег степена изоморфизма значења, за њега је, као медијатора, препознавање поменутих интенција од суштинске важности, како би одступање значења преведеног дела од значења оригиналног дела било сведено на меру која не доводи у питање интенцију аутора и интенцију самог дела.

Оствареним резултатима истраживања ова докторска дисертација може, у теоријском смислу, допринети побољшању квалитета превођења књижевних дела свих жанрова са енглеског на српски језик, али и преводилачке праксе у целини, што указује на њену едукативну вредност и, последично, друштвени значај.

6. Закључак

(Навести да је докторска дисертација урађена у свему према одобреној пријави, да је оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за његову јавну одбрану.

1. Анализирајући усвојену Пријаву докторске дисертације, Извештај Комисије о подобности кандидата и теме докторске дисертације, као и садржај докторске дисертације „Досезање изоморфизма значења у превођењу књижевних дела – комуниколошки приступ”, Комисија констатује да је дисертација урађена у свему према одобреној Пријави.

2. Полазећи од анализе и оцена изнетих у овом извештају, Комисија констатује да докторска дисертација „Досезање изоморфизма значења у превођењу књижевних дела – комуниколошки приступ” представља самостално и оригинално научно дело.

3. Имајући у виду претходне констатације, Комисија једногласно закључује да су се стекли сви суштински и формални услови за јавну одбрану докторске дисертације мастера Марије Боранијашевић „Досезање изоморфизма значења у превођењу књижевних дела – комуниколошки приступ”.

Место и датум:
Београд, 1. март 2016. год..

Чланови Комисије
за оцену докторске дисертације

Проф. др Драгана СПАСИЋ
Филозофски факултет, Универзитет у Приштини/Косовска Митровица

Проф. др Миомир ПЕТРОВИЋ
Институт за уметничку игру, Универзитет „Унион-Никола Тесла” Београд

Проф. др Мирко МИЛЕТИЋ – ментор
Факултет за културу и медије, Универзитет „Дон Незбит” Београд